

της **Ελένης Φράγκου**

Πριν μερικά χρόνια, όταν σε μια τάξη του γυμνασίου έγινε αναφορά στη δημοκρατία της αρχαίας Αθήνας, όπου οι ελεύθεροι Αθηναίοι πολίτες έπαιρναν τον λόγο στην Εκκλησία του Δήμου και εξέφραζαν την προσωπική τους γνώμη για διάφορα θέματα, άκουσα με έκπληξη μια μαθήτρια να σχολιάζει: "Δηλαδή γινόντουσαν ρεζίλι!". Ας σημειωθεί ότι η συγκεκριμένη μαθήτρια δεν είναι αλλοδαπή ούτε ιδιαίτερα εσωστρεφής ή συνεσταλμένο παιδί, ιδιότητες που πιθανόν να δικαιολογούσαν ευκολότερα ένα τέτοιο σχόλιο.

Από τότε, παρατηρώντας πιο προσεκτικά την λεκτική έκφραση των μαθητών στο γυμνάσιο, διαπιστώνω όλο και πιο συχνά ότι το αυθόρμητο αυτό σχόλιο, δεν αντικατόπτριζε απλά μία προσωπική στάση της συγκεκριμένης μαθήτριας, αλλά μάλλον απέδιδε συνολικά την περιρρέουσα ατμόσφαιρα που επικρατεί στην κοινωνία των παιδιών -αλλά και των μεγάλων- όσον αφορά στην έκφρασή τους: όταν παίρνω θέση, όταν εκφράζομαι με τον λόγο μου μπροστά σε όλους -βλ. Εκκλησία του Δήμου- εκτίθεμαι, άρα (!) γίνομαι ή κινδυνεύω να γίνω "ρεζίλι". Για να αποφύγουν λοιπόν την πραγματική έκφραση και την πιθανή κριτική των συμμαθητών τους, πάρα πολλοί μαθητές, ανεξαρτήτως επιδόσεων, εφαρμόζουν τεχνάσματα που αλλοιώνουν την άρθρωση των λέξεων που εκφέρουν, αλλά και την τονικότητα της φωνής τους. "Θαμπώνουν" κατά κάποιον τρόπο τον ίδιο τους τον λόγο, έτσι ώστε να μην ακούγεται καθαρά, να μην γίνεται σαφής η όποια θέση παίρνουν μπροστά στους άλλους, ενώ συγχρόνως φαίνεται ότι συμμετέχουν και στο μάθημα. Αυτό μάλιστα συμβαίνει πολλές φορές και όταν έχουν οι ίδιοι ζητήσει το λόγο!

Έτσι παρατηρείται συχνά το φαινόμενο οι μαθητές να "τρώνε" τις καταλήξεις των λέξεων όταν μιλάνε, να μιλάνε σχεδόν ψιθυριστά ή να παραλείπουν τα φωνήεντα των συλλαβών. Αυτή η κατάσταση έχει ως αποτέλεσμα η φωνή τους να ακούγεται σαν θόρυβος και να δημιουργείται δυσάρεστο κλίμα στην τάξη, καθώς χρειάζεται να ρωτηθούν ξανά και ξανά μέχρι να ακουστεί τελικά αυτό που έχουν να πουν. Πολλές φορές πάλι, "σέρνουν" τη φωνή τους στο τέλος της πρότασης, σα να παρουσιάζουν τηλεοπτικό σόου, ή αλλάζουν τον τόνο της φωνής τους μιλώντας φτιαχτά, ψεύτικα, σαν να ήταν κάποιος άλλος. Αισθάνεται κανείς ότι εκφραζόμενοι προσπαθούν να κρυφτούν και μιλώντας να μην ακουστούν.

Όλα αυτά ίσως μοιάζουν σε κάποιους λεπτομέρειες της σχολικής ζωής και της καθημερινότητας, ίσως να θεωρούνται φυσικά για νέους των 12 ή των 14 χρόνων, πιστεύω όμως ότι θα πρέπει να τα προσεγγίσουμε με προσοχή, γιατί παρατηρούνται σε πολλούς μαθητές και αφορούν σε μια πολύ σημαντική πλευρά της ζωής τους: στην έκφρασή τους και μάλιστα μέσα στην ομάδα, "μπροστά στους άλλους" -όπως συνήθως λέμε. Αυτή η συνειδητή ή υποσυνειδητή αλλοίωση της ομιλίας, αυτή η συνήθεια να "μασάμε", κυριολεκτικά, τα λόγια μας για να μη φανερώσουμε, να μη δηλώσουμε ό,τι τελικά έχουμε να πούμε, πιστεύω πως μπορεί έχει πολλές σοβαρές ψυχολογικές επιπτώσεις και γι' αυτό πρέπει να θεραπεύεται κατά τη νεαρή ηλικία.

Η συνήθεια αυτή καλλιεργεί κατ' αρχήν τη δειλία και εγκαθιστά μέσα μας αργά και σταθερά τον φόβο για τη γνώμη των άλλων, πόσο μάλλον για την... περίφημη "κοινή γνώμη". Έτσι από νεαρή ηλικία μαθαίνουμε να καθοριζόμαστε από το περιβάλλον και δεν εκπαιδευόμαστε στο αίσθημα που δημιουργεί ο προσδιορισμός του εαυτού μας μέσα στο σύνολο καθώς

εκφέρουμε τον δικό μας λόγο. Καταλήγουμε με αυτόν τον τρόπο να φοβόμαστε αυτό το αίσθημα και κατ' επέκταση να φοβόμαστε τον αυτοπροσδιορισμό στα πλαίσια του συνόλου. Αυτοεκπαιδευόμαστε τελικά να τον αποφεύγουμε -συνειδητά ή ασυνειδητά- γιατί μας γεννάει αμηχανία, καθώς νιώθουμε όλους τους "προβολείς" των άλλων να πέφτουν επάνω μας τη στιγμή που, μιλώντας, εκτιθέμεθα καθώς παίρνουμε θέση για οποιοδήποτε ζήτημα φέρει η ζωή στο δρόμο μας. Η δημιουργία ελεύθερης προσωπικότητας, αρχή που αποτελεί σημαία του πολιτισμού μας και των σύγχρονων εκπαιδευτικών συστημάτων, μένει μ' αυτόν τον τρόπο μάλλον στα χαρτιά.

Η αλλοίωση της ομιλίας μας και η αποξένωση από τον ίδιο μας τον λόγο, δεν έχει όμως επίπτωση μόνο στη θέση μας μέσα στην κοινωνία, αλλά -το χειρότερο- δημιουργεί σημαντικές επιπλοκές στη σχέση μας με τον ίδιο μας τον εαυτό και περιπλέκει πολύ τα πράγματα στην εσωτερική μας ζωή. Με τον ίδιο τρόπο που εκφραζόμενοι προς τα έξω προσπαθούμε να κρυφτούμε, κρυβόμαστε και από τον ίδιο μας τον εαυτό, γινόμαστε ανειλικρινείς διαλεγόμενοι μαζί του. Η ψυχανάλυση άλλωστε σε συνδυασμό με την εμπειρία της ζωής επιβεβαιώνει εδώ και δεκαετίες ότι, αν διστάζουμε και δειλιάζουμε συνεχώς να φανερωθούμε αληθινά δια του λόγου μας προς τα έξω, φοβόμαστε να φανερωθούμε και προς τον εαυτό μας. Αν φοβόμαστε να ακούσουν οι άλλοι την αληθινή μας φωνή, αν φοβόμαστε να ακουστούν καθαρά οι λέξεις που προφέρουμε, αν φοβόμαστε ο ήχος της φωνής μας να απλωθεί σε έναν χώρο όπως η σχολική αίθουσα, αν φοβόμαστε την ομιλία και τον λόγο μας, φοβόμαστε τελικά τον εαυτό μας και καταλήγουμε να μην του ομολογούμε σχεδόν τίποτα. Περνάμε έτσι τη ζωή μας προσπαθώντας σπασμωδικά να ξεγλιστρήσουμε από τις εσωτερικές μας συγκρούσεις ή έστω να τις διαχειριστούμε στοιχειωδώς, συνηθίζοντας στη συνθήκη τού να μας καταπιέζουν αυτές και οι -όποιοι- «άλλοι».

Πιστεύω πως οι ενήλικες, γονείς και εκπαιδευτικοί, πρέπει με έργα και ειλικρινείς λόγους από νωρίς να καλλιεργήσουμε στα παιδιά και τους νέους την ιδέα, πως, όταν κάτι έχουν να πουν, πρέπει να το εκφράζουν απλά και καθαρά, ανεξάρτητα από πιθανά επικριτικά σχόλια αλλά και από πιθανούς επαίνους. Γιατί είναι θλιβερό να παρατηρούμε τον τρόπο με τον οποίο μιμούνται τον ξεπεσμένο λόγο μας, σαν καθρέφτες μας. Φλυαρούν πολύ, σχολιάζουν επιπόλαια ό,τι και όποιον βρίσκεται απέναντί τους -ένα αντι-κείμενο- και λένε αβασάνιστα μια πρόχειρη γνώμη ή κάποιο... κήρυγμα, απομονωνόμενοι έτσι όλο και περισσότερο ο ένας απ' τον άλλον. Τα σχόλια και η φλυαρία παίζουν τον ρόλο του καταφύγιου που θα μας προστατεύσει από το φοβερό και τρομερό "ρεζίλι", γίνονται το υποκατάστατο της αληθινής μας ομιλίας που θα εκθέσει τι σκεφτόμαστε, τι νιώθουμε, τι είμαστε, που θα εκθέσει εμάς. Κρατάμε έτσι επτασφράγιστο μυστικό τον εαυτό μας από τους άλλους, τους απέναντι. Και οι γέφυρες προς τον διπλανό πέφτουν. Μόνο που με αυτόν τον τρόπο αποξενωνόμαστε κι εμείς οι ίδιοι από τον εαυτό μας, καθώς η ομιλία μας δεν κατευθύνεται ούτε απευθύνεται μόνο προς τα "έξω", όπως εκ πρώτης όψεως φαίνεται.

Αν εμείς οι ενήλικες, που λειτουργούμε και ως πρότυπα για τη νεότερη γενιά, νιώθουμε ότι έχουμε αποκοπεί από τον λόγο μας, ότι δεν αντέχουμε να ακούμε τη φωνή μας, ας στραφούμε και ας στρέψουμε την προσοχή των νέων προς αυτούς για τους οποίους μας αρέσει τόσο να υπερηφανευόμαστε: τους αρχαίους Έλληνες. Αντί να εκφωνούμε «"α ψεύτικα τα λόγια τα μεγάλα" για την αξία τους, ας μελετήσουμε σοβαρά την ουσιαστική προσφορά τους στην ανθρωπότητα της εποχής εκείνης -και όχι μόνο- μέσα από τον

ανθρώπινο λόγο. Έναν λόγο που προσδιόρισε το αφηρημένο και εκφράστηκε ως φιλοσοφία, ιστοριογραφία, τέχνη. Έναν λόγο που δημιούργησε το δράμα, βασισμένο στον διάλογο μεταξύ των ανθρώπων. Ας εμπνευστούμε από το θάρρος του λόγου που εξέφρασε η Αντιγόνη του Σοφοκλή απέναντι στον ισχυρό βασιλιά Κρέοντα. Ας θυμηθούμε τον ξεκάθαρο και συνεπή λόγο του Σωκράτη μέσα στο πλήθος των Αθηναίων. Και ας μη φοβηθούμε το κώνειο: το πίνουμε ασυνείδητα πάρα πολλές φορές, σα δάκρυ του χαμένου μας λόγου, που, αν και προορισμένος να εκδηλώσει και να εκδηλωθεί, τον τσαλακώσαμε, τον στραγγαλίσαμε και τον θάψαμε μέσα μας. Για να μη μας κάνει ρεζίλι.

Ημερομηνία καταχώρησης: 3.5.2007